

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Житний П. Є. Світова практика стрес-тестування у банках України / П. Є. Житний, С. М. Шаповалова, Г. М. Карамішева // Вісник УАБС НБУ. – № 1(30). – 2011. – С. 67-72.
2. Матвієнко П. Рейтингова оцінка діяльності банків України / П. Матвієнко // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 37-46.
3. Офіційний сайт Європейського банківського управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.europa.eu>.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
5. Павлов Р. А. Рання діагностика банкрутства банків : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Р. А. Павлов. – Дніпропетровськ, 2008. – 207 с.
6. Пацера М. Макропроденційний аналіз – важливий елемент фінансової стабільності / М. Пацера // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 41-42.
7. Подходы к организации стресс-тестирования в кредитных организациях (на основе обзора международной финансовой политики), Центральный банк Российской Федерации, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.crb.ru/analytics/bank_system/print.asp?file=stress.htm.

УДК 336.71:330142:330.131.7

Жердецька Л.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

ОБГРУНТУВАННЯ ЧИННИКІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено обґрунтуванню чинників кредитного ризику банків України. Проаналізовано кількісний вплив виділених макро- та мікроекономічних чинників на показник ризику кредитної діяльності банків України за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Доведено вплив чинника переходу на МСФЗ на розрахунковий рівень показника ризикованості кредитів.

Ключові слова: очікувані збитки, банківські ризики, кредитний ризик, фінансова стабільність банківської системи, спеціальні резерви.

Жердецкая Л.В. ОБОСНОВАНИЕ ФАКТОРОВ КРЕДИТНОГО РИСКА БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Статья посвящена обоснованию факторов кредитного риска банков Украины. Проанализировано количественное влияние выделенных макро- и микроэкономических факторов на показатель риска кредитной деятельности банков Украины с помощью корреляционно-регрессионного анализа. Доказано влияние фактора перехода на МСФО на расчетный уровень показателя рискованности кредитов.

Ключевые слова: ожидаемые убытки, банковские риски, кредитный риск, финансовая стабильность банковской системы, специальные резервы.

Zherdetska L.V. RATIONALIZATION OF THE CREDIT RISK FACTORS OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

This article is dedicated to rationalization of the credit risk factors of the banks of Ukraine. The quantitative influence of selected macro- and microeconomic factors on the risk weight of the credit activity of banks in Ukraine with correlation and regression analysis is evaluated. The influence of the using IFRS in Ukrainian banks to the calculated level of the credit risk is proved.

Keywords: expected losses, bank risk, credit risk, financial stability of the banking system, the special provisions.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку банків характеризуються суттєвими змінами в умовах їх діяльності, які зумовлені погіршенням якості активів, зниженням ефективності проведення операцій та викликають необхідність обґрунтування управлінських рішень у сфері оптимізації фінансових результатів і ризиків. Процеси глобалізації фінансових ринків, посилення конкуренції у банківському секторі економіки, необхідність лібералізації внутрішнього фінансового ринку стали чинниками посилення негативного впливу глобальної економічної кризи на економіку держави в цілому та її банківський сектор зокрема. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах подолання наслідків економічної кризи, зростає актуальність питань, пов'язаних з ризиками банківського кредитування та його основними чинниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кредитної діяльності банків розглянуті в працях багатьох учених-економістів, зокрема таких, як В.В. Вітлінський, А.П. Ковальов, С.Н. Кабушкін, А.Б. Камінський та ін. Вчені розглядають зміст кредитного ризику, його складові та методи оцінки і прогнозування. Сучасні дослідження кредитної діяльності вітчизняних банків проводять В. Зимовець,

Н. Шелудько (оцінка макроекономічних аспектів активізації банківського кредитування) [1], Н. Няньчук (аналіз тенденцій кредитної діяльності на вітчизняному ринку) [2]. Обґрунтування та вплив чинників на кредитний ризик банківських установ містяться у працях зарубіжних економістів [3; 4; 5; 6], однак подібні дослідження ризикоутворюючих чинників кредитної діяльності банків України відсутні.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні та аналізі напрямків впливу чинників кредитного ризику банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставлених у дослідженні завдань автором висунуто наступні припущення щодо впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників на рівень кредитного ризику банківської системи України:

- макроекономічні – рівень економічного розвитку, фаза економічного циклу, соціально-економічні показники, уразливість до зовнішніх потрясінь;
- мікроекономічні – спеціалізація банківських установ, агресивність кредитних політик, рівень диверсифікації доходів, ризикованість кредитних операцій, достатність капіталу.

Враховуючи необхідність математичної формалізації зазначених вище чинників для оцінки їх кількісного впливу на дохідність та ступінь ризику кредитної діяльності вітчизняних банків, пропонуємо використовувати наступні показники.

Для оцінки макроекономічних чинників:

- темпи зростання реального валового внутрішнього продукту та інфляції дозволять оцінити рівень економічного розвитку та фазу економічного циклу розвитку економіки, загальнонаціональний рівень кредитоспроможності позичальників;

- залежність економіки держави від зовнішніх потрясінь оцінюватиметься за допомогою показника співвідношення сальдо експорт-імпорт до ВВП, який характеризує стійкість та конкурентоздатність економіки;

- стадію економічного циклу пропонується оцінювати за показником співвідношення кредитів до ВВП – чим більшим є значення показника, тим більший ризик накопичується в банківській системі;

- рівень соціально-економічного розвитку держави також характеризує рівень безробіття.

Аналіз праць зарубіжних вчених-економістів з питань факторів дохідності та ризикованості банківського бізнесу [3; 4; 5; 6] зумовив вибір показників для оцінки мікроекономічних чинників кредитних політик вітчизняних банків:

- для оцінки спеціалізації банку та його кредитної політики (агресивна, оптимальна чи стримана) показники часток високоліквідних активів та кредитного портфеля (нетто) у чистих активах;

- оцінити джерела кредитних ресурсів та, непрямо, уразливість до зовнішніх потрясінь можна за допомогою показника співвідношення коштів клієнтів до наданих кредитів;

- оцінити загальний рівень ризику банківської діяльності дозволяють показники адекватності влас-

ного капіталу (співвідношення власного капіталу та чистих активів) та частки проблемної заборгованості в портфелі;

- крім того, у дослідженні висувається припущення щодо впливу присутності іноземного капіталу на ризикованість кредитних вкладень банків України; для оцінки цього чинника перевірявся вплив на незалежну змінну таких показників – динаміка кількості банків з іноземним капіталом, динаміка кількості банків зі 100-м іноземним капіталом; динаміка частки іноземного капіталу в статутному.

Для кількісної оцінки впливу визначених чинників на показник ризикованості кредитної діяльності банків України (динаміка показника співвідношення резервів за кредитами до кредитного портфеля) використано щомісячні дані по банківській системі України – розділ «Основні показники діяльності банків України станом на 1 число місяця», що публікуються у кожному номері «Вісника Національного банку України» [7]. При проведенні дослідження висувалися припущення стосовно впливу кожного з чинників з часовим лагом в 2, 3 та 6 місяців. Придатність моделей для обґрунтування економічних висновків визначалася на основі коефіцієнтів кореляції (точність моделей), значущості F-критерію (перевірка адекватності моделі), рівня значущості окремих коефіцієнтів (перевірка адекватності чинників) та автокореляції залишків (надійність моделі). Варто зауважити, що у статті представлені результати розрахунків з виключенням незначущих чинників. Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності ризикованості кредитної діяльності банківської системи України від макро- та мікроекономічних чинників за період 01.01.2004-01.04.2014 рр. наведено у табл. 1.

Як свідчать дані таблиці, усі моделі є достатньо точними та надійними. Найгірші показники мають 3-тя та 4-та специфікації моделей, оскільки часовий

Таблиця 1

Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності ризикованості кредитної діяльності банківської системи України від макро- та мікроекономічних чинників за період 01.01.2004–01.04.2014 рр. (значення коефіцієнтів при змінних)

Незалежні змінні	Специфікації моделей				Степенева функція
	Лінійні функції				
	З лагом:				
	-	1 міс.	3 міс.	6 міс.	
Динаміка ВВП	н/з	н/з	н/з	н/з	-0,12381
Індекс споживчих цін	н/з	н/з	-1,50237	1,57210	н/з
Рівень безробіття	н/з	0,20616	0,22017	н/з	н/з
Сальдо експорт-імпорт, у % до ВВП	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
Кредити/ВВП	н/з	н/з	н/з	н/з	-0,01238
Разом за макроекономічними чинниками	x	0,20616	-1,28219	1,57210	-0,13619
Динаміка частки високоліквідних активів	-0,19783	н/з	н/з	н/з	-0,15221
Динаміка співвідношення кредитів клієнтам до чистих активів	-0,50293	н/з	н/з	н/з	н/з
Динаміка співвідношення коштів клієнтів до кредитів	н/з	0,340145	н/з	н/з	н/з
Динаміка частки проблемної заборгованості в портфелі	0,63343	0,47597	0,23610	0,34455	0,60903
Динаміка співвідношення власного капіталу та чистих активів	н/з	-0,32141	н/з	н/з	н/з
Динаміка частки іноземного капіталу в статутному	0,04785	н/з	н/з	н/з	0,07811
Разом за мікроекономічними чинниками	-0,01948	0,49470	0,23610	0,34455	0,53492
R-квадрат	0,71289	0,43943	0,335148	0,255274	0,72058
Значущість F-критерію	0,00005	0,00019	0,012187	0,057742	0,00002

н/з – незначуща змінна

Розрахунки автора за даними [7].

лаг для окремих чинників може відрізнитися. Так, ці специфікації моделей дозволяють визначити вплив макроекономічних чинників, хоча при цьому більшість мікроекономічних чинників є незначущими.

Зміни реального ВВП відображають розвиток економіки держави. Саме тому темпи зростання валового внутрішнього продукту впливають на показники ризику позитивно (зі знаком «-»): по мірі покращання загальноекономічної ситуації, приросту додаткової вартості, що створюють галузі економіки, зростають їх доходи, платоспроможність, що й зменшує ризикованість кредитних операцій банківських установ. Однак зміни ВВП впливають на ризик нелінійно, що пояснюється не такою значною варіацією показника зростання економіки порівняно з показником ризику.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) з лагом у 3 місяці позитивно (зі знаком «-») впливає на рівень резервування, а з лагом у 6 місяців – негативно (зі знаком «+»). Зазначене дає підстави стверджувати, що у більш короткостроковій перспективі зростання ІСЦ свідчить про поживлення економіки та відповідно про зниження ризиків, однак збільшення часового лагу до 6 місяців дає змогу оцінити зростання ІСЦ як свідчення «перегріву» економіки та накопичення й зростання ризикованості кредитних вкладень.

Рівень безробіття негативно впливає на показник ризику кредитних вкладень банків України (зі знаком «+»), причому цей чинник є значущим з часовим лагом у 3 та 6 місяців. Отже, рівень безробіття є індикатором нестабільності економіки та спричиняє погіршення показників платоспроможності позичальників банку, та протягом 3-6 місяців здатен значно впливати на показники ризику кредитної діяльності банківських установ України.

Співвідношення кредитів до валового внутрішнього продукту позитивно впливає на ризикованість кредитних операцій банків України. Таким чином, можна стверджувати, що в період економічного підйому (високі значення чинника), коли відбувалося накопичення ризиків, співвідношення резервів до кредитів було мінімальним, а у кризовий період скорочення обсягів кредитування (зменшення чинника) відбувалося збільшення показників ризикованості банків України.

Динаміка частки високоліквідних активів позитивно (зі знаком «-») впливає на рівень ризикованості кредитів, що надані українськими банками. Тобто, коли банки проводять більш обережну політику по розміщенню ресурсів (значення чинника максимальне), рівень ризику знижується. Позитивний вплив динаміки співвідношення кредитів клієнтам

до чистих активів (зі знаком «-») пояснюється тим, що в розрахунках використовувалася показник чистих кредитів за вирахуванням резервів; при зростанні резервів показник чистих активів зменшується. Тому можна зробити висновок, що показник кредитної експансії не завжди характеризує потенційний ризик кредитних операцій банків. Аналогічно можна пояснити негативний (зі знаком «+») вплив показника динаміки співвідношення коштів клієнтів до кредитів з лагом в 1 місяць, оскільки динаміка показника пояснюється не лише зростанням/зменшенням кредитної активності, але й розміром резервів.

Показник, який в усіх специфікаціях є значущим зі значним негативним впливом (зі знаком «+»), це динаміка частки чистої проблемної заборгованості в портфелі, який також відображає якість кредитних операцій банків.

Динаміка співвідношення власного капіталу та чистих активів впливає позитивно (зі знаком «-») з лагом в 1 місяць. Указане можна пояснити тим, що банки передусім вирішують питання достатності власного капіталу, а при зростанні показника достатності зменшують ризик активних операцій.

Серед чинників кредитного ризику виділяють також присутність іноземного капіталу в банківській системі України – вважається, що прихід іноземних інвесторів став причиною агресивної кредитної політики вітчизняних банків. За результатами проведеного аналізу встановлено, що динаміка частки іноземного капіталу в статутному негативно (зі знаком «+») впливає на показник ризикованості кредитних вкладень банків України, хоча цей вплив є незначним та нелінійним – більшу точність демонструє степенева модель.

Для додаткової оцінки впливу чинника переходу на Міжнародні стандарти фінансової звітності на розмір резервів проаналізовано дані звітності 11-ти найбільших банків (Приватбанк, Райффайзен Банк Аваль, Ощадбанк, Укресімбанк, Дельта Банк, Укрсоцбанк, Промінвестбанк, Сбербанк Росії, Перший український міжнародний банк, банк «Надра», УкрСиббанк), частка яких на кредитному ринку України становить більше 50% протягом усього досліджуваного періоду. При проведенні дослідження було висуноуте припущення, що перехід на МСФЗ призвів до зменшення розмірів резервування. Аналіз діяльності зазначених вище банків дозволив дійти висновку, що показник покриття резервами кредитної заборгованості, що віднесена до V-ї категорії якості, є найбільш чутливим до змін порядку розрахунку та формування резервів (рис. 1).

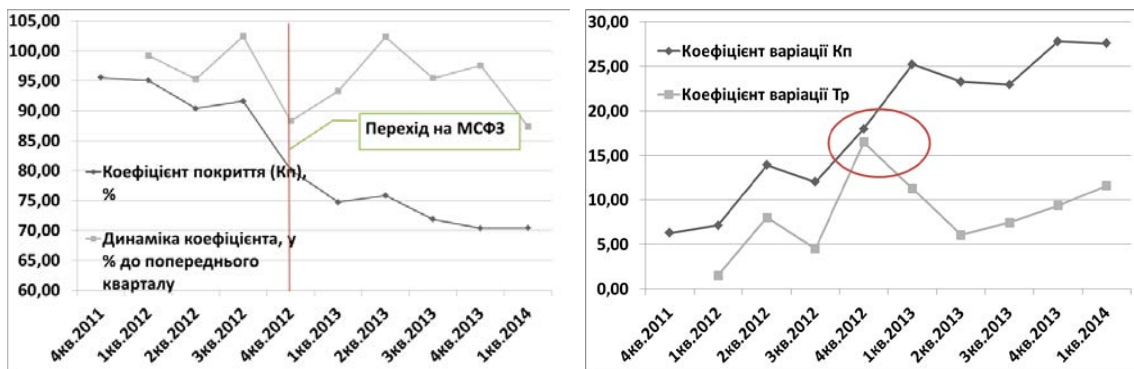

Рис. 1. Динаміка показника покриття резервами кредитної заборгованості, що віднесена до V категорії якості, за період з IV кв. 2011 р. по I кв. 2014 р. (розраховано за 11-ма найбільшими банками)

Власна розробка. Складено за даними: [8]

Як свідчать дані рис. 1, досліджувана сукупність банків є достатньо однорідною – коефіцієнт варіації виділених показників не перевищує 33%; причому вибірка банків характеризується значно більшою однорідністю за показником динаміки коефіцієнта покриття протягом усього періоду, що розглядається; тобто, починаючи з IV кварталу 2012 року, певний чинник вплинув на рівень покриття безнадійних позичок резервами приблизно однаково у діяльності усіх досліджуваних банків. Указане дає нам підстави зробити висновок, що перехід на МСФЗ призвів до зменшення обсягів резервування передусім за позичками, які віднесено до найнижчої – V-ї – категорії якості.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження дало змогу визначити основні ризикоутворюючі чинники кредитної діяльності банків України. Визначено, що співвідношення інтенсивності впливу макро- та мікроекономічних чинників є різним залежно від специфікацій моделі. Визначено, що в цілому макроекономічні показники здійснюють вплив на ризикованість кредитної діяльності банків протягом 3-6 місяців. Зв'язок ризикованості кредитів, що наближається до лінійного, демонструють такі чинники, як рівень безробіття та індекс споживчих цін; квазілінійна степенева функція характеризує вплив таких чинників, як зростання валового внутрішнього продукту та співвідношення кредитів до ВВП. Серед мікроекономічних чинників визначальними є такі, що характеризують активність (агресивність) політики банку щодо розміщення ресурсів – ризик зменшується зі зростанням високоліквідних активів банків та показником достатності власного капіталу. Прихід іноземних інвесторів припадає на період активного розвитку банківської системи України, тому вплив присутності іноземних банків негативно, хоча порівняно незначним чином, впливає на ризикованість кредитних операцій українських банків. Доведено вплив чинника переходу на МСФЗ на розрахунковий рівень показника ризикованості кредитів:

зміни у порядку розрахунку резервів призвели до зменшення обсягів резервування передусім за позичками, які віднесено до найнижчої – V-ї – категорії якості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зимовець В., Шелудько Н. Макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні. / В. Зимовець, Н. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 11. – С. 54-58.
2. Няньчук Н. Сучасні тенденції розвитку кредитної діяльності банків України / Н. Няньчук // Економічний простір : зб. наук. праць. – № 20/1. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 116-121.
3. Beattie, B.R., and C.R. Taylor, 1985, *The Economics of Production*, John Wiley & Sons.
4. Berger, A.N., and L.J. Mester, 1997, inside the black box: What explains differences in the efficiencies of financial institutions? *Journal of Banking and Finance* 21, 895-947.
5. Głogowski A. (2008) Macroeconomic determinants of Polish banks' loan losses – results of a panel data study. *National Bank of Poland working paper No. 53. November 2008.*
6. Anna Pestova, Mikhail Mamonov *Macroeconomic and bank-specific determinants of credit risk evidence from Russia // Working paper No 13/10E/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eerc.ru/paper?page=2> /.*
7. Основні показники діяльності банків України за період 01.01.2004-01.04.2014 рр. // Вісник НБУ. – № 1-12. – 2004-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=4954996.
8. Квартальна звітність банківських установ [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://privatbank.ua/ua/about/finansovajatochetnost/>
http://www.aval.ua/about/bank_reports/
<http://www.eximb.com/ukr/about/report/2014/>
<http://www.oschadnybank.com/ua/about/reporting/>
http://deltabank.com.ua/about/financial_results/
http://www.unicredit.ua/ip_quartrep/
<http://www.piib.com.ua/about/report/>
http://ua.sberbank.ua/fin_rep_national/
http://pumb.ua/ru/about/financial_indicators/2014/
http://www.nadrabank.ua/site/page.php?lang=RU&id_part=107
<http://www.ukrsibbank.com/uk/pid8586/financial-reports.html>.